

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มเกษตรกรทำนา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ โดยการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ และกลุ่มเกษตรกรที่ไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มเกษตรกรทำนา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

2. เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จของกลุ่มเกษตรกรทำนา

3. เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการ ของกลุ่มเกษตรกรทำนาในอำเภอสันกำแพง กลุ่มประชากรตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นครั้งนี้มีจำนวน 142 ราย ทั้งหมดเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปใช้ค่าเปอร์เซ็นต์ (percentage) ค่าเฉลี่ย (means) การทดสอบสมมติฐานใช้การวิเคราะห์แบบ Chi-square ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

ลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม

สมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ที่เป็นกลุ่มประชากรศึกษาในครั้งนี้ มีลักษณะพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม ประกอบด้วย

เพศ ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 91.5 อีกร้อยละ 8.5 เป็นเพศหญิง

อายุ ร้อยละ 41.5 มีอายุระหว่าง 55 - 64 ปี รองลงมา ร้อยละ 32.4 มีอายุ 45 - 54 ปี ร้อยละ 13.4 มีอายุมากกว่า 65 ปี ร้อยละ 10.6 มีอายุ 35 - 44 ปี และ ร้อยละ 2.1 มีอายุต่ำกว่า 34 ปี

ระดับการศึกษา ร้อยละ 67.6 จบ ป.4 หรือเทียบเท่า ร้อยละ 24.7 จบสูงกว่า ป.4 และร้อยละ 7.7 จบต่ำกว่า ป.4

ตำแหน่งภายในกลุ่ม ร้อยละ 68.3 ไม่เคยมีตำแหน่ง และร้อยละ 31.7 เคยมีตำแหน่ง เนื้อที่ถือครอง ร้อยละ 28.9 มีที่ดิน 6 - 10 ไร่ ร้อยละ 23.9 มีที่ดิน 11 - 15 ไร่ ร้อยละ 22.5 มีที่ดินมากกว่า 15 ไร่ ร้อยละ 21.8 มีที่ดิน 1 - 5 ไร่ และร้อยละ 2.8 ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง

อาชีพหลัก ร้อยละ 87.3 ทำนาและทำไร่ ร้อยละ 5.6 ทำนาและเลี้ยงสัตว์ ร้อยละ 2.8 เท่ากัน ทำนาและทำสวน กับทำไร่และทำสวน และที่น้อยที่สุดร้อยละ 1.4 ทำนา ทำไร่และทำสวน

อาชีพรอง ร้อยละ 39.4 มีอาชีพรับจ้าง ร้อยละ 31.7 ไม่มีอาชีพรอง ร้อยละ 21.8 ค้าขาย และร้อยละ 3.5 ทำอาชีพหัตถกรรมและอื่น ๆ

ระดับรายได้ของครัวเรือน ร้อยละ 33.1 เป็นรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท และ 10,001 - 30,000 บาท ร้อยละ 17.6 มีรายได้มากกว่า 50,001 บาท ร้อยละ 16.2 มีรายได้ระหว่าง 30,001 - 50,000 บาท

ผู้แนะนำเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ร้อยละ 54.9 โดยกรรมการกลุ่ม ร้อยละ 42.3 โดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริม และอีกร้อยละ 2.8 เพื่อนบ้านเป็นผู้แนะนำ

อายุการเป็นสมาชิก ร้อยละ 43.7 เป็นสมาชิกมากกว่า 16 ปี ร้อยละ 38.0 เป็นสมาชิก 11 - 15 ปี ร้อยละ 9.9 เป็นสมาชิก 6 - 10 ปี และร้อยละ 8.5 เป็นสมาชิกต่ำกว่า 5 ปี

2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการรวมกลุ่มของกลุ่มเกษตรกรทำนา

ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานของกลุ่ม ร้อยละ 78.9 อยู่ในระดับพอใช้ ร้อยละ 15.5 ยังใช้ไม่ได้ และร้อยละ 5.6 อยู่ในระดับดี

ความเข้าใจวัตถุประสงค์ของกลุ่ม ร้อยละ 93.0 ยังใช้ไม่ได้ ร้อยละ 6 เข้าใจดี ร้อยละ 2.8 เข้าใจพอใช้

การมีส่วนร่วมในงานของกลุ่ม ร้อยละ 73.9 มีส่วนร่วมน้อย ร้อยละ 23.9 มีส่วนร่วมปานกลาง ร้อยละ 1.4 มีส่วนร่วมมากที่สุด ร้อยละ .7 มีส่วนร่วมมาก

การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ร้อยละ 97.2 ได้รับการสนับสนุนน้อย และ ร้อยละ 2.8 ได้รับการสนับสนุนมาก

ความรู้ทางการจัดการและธุรกิจ มีความรู้มาก ร้อยละ 16.2 มีความรู้ปานกลาง ร้อยละ 14.8 และมีความรู้น้อย ร้อยละ 69.0

3. ปัญหาในกลุ่มเกษตรกร ความต้องการความช่วยเหลือ สนับสนุนจากทางราชการ และเอกชน และอื่น ๆ

ปัญหาในการดำเนินงานของกลุ่ม

1. คณะกรรมการกลุ่มเกษตรกร ขาดความรู้และความสามารถเรื่องบริหารธุรกิจ การจัดทำบัญชี และการดำเนินงานกลุ่มเกษตรกร
2. กลุ่มเกษตรกร ไม่มีเงินทุนในการทำธุรกิจ
3. สมาชิกบางคนไม่เต็มใจ และขาดความศรัทธาคณะกรรมการกลุ่มเกษตรกร
4. คณะกรรมการกลุ่มเกษตรกรทุจริต หาผลประโยชน์ใส่ตนเอง
5. ปัญหาเรื่องการไม่ชำระหนี้สินของสมาชิก
6. รัฐบาล ไม่มีงบประมาณสนับสนุนกลุ่มเกษตรกร
7. ประธานกลุ่มเกษตรกรหลายกลุ่ม ไม่ปฏิบัติหน้าที่ของตน แต่ไปทำงานส่วนตัว ทำให้กลุ่มฯ ไม่พัฒนาเท่าที่ควร เพราะขาดผู้นำที่ดี

8. คณะกรรมการกลุ่มชาติการประชาสัมพันธ์กลุ่ม
9. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ไม่ให้การสนับสนุนอย่างจริงจังกับกลุ่มเกษตรกร
10. คณะกรรมการกลุ่มเกษตรกร ไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม

ความต้องการความช่วยเหลือจากทางราชการและ เอกชน

กลุ่มตัวอย่างที่เป็นกลุ่มประชากรศึกษา ได้แสดงความเห็นต่อความต้องการความช่วยเหลือสนับสนุนจากทางราชการและ เอกชนดังนี้

1. ต้องการให้ทางราชการ เป็นผู้สนับสนุนกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มที่ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะในกลุ่มเหล่านี้สมาชิกกลุ่มที่เป็นหนี้จะไม่ยอมมาประชุม เพราะเกรงจะถูกทวงถามให้ชำระหนี้ กลุ่มประเภทนี้ 3 กลุ่มไม่มีการประชุมสามัญประจำปีเป็นเวลาติดต่อกันมาหลายปี
2. ต้องการให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริม เข้ามาดูแลกลุ่มอย่าง ใกล้ชิดและต่อเนื่อง
3. ต้องการให้ทางราชการจัดสรรน้ำชลประทานให้ทันฤดูเพาะปลูก
4. ให้ทางราชการจัดฝึกอบรมสมาชิกกลุ่ม ให้มีความรู้เพื่อสามารถนำไปใช้ในการ

ประกอบอาชีพ

5. ต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดหาเงินกู้ดอกเบี้ยราคาถูก ให้กลุ่มกู้ไปทำธุรกิจ
6. ให้ทางราชการจัดค่าตอบแทนให้คณะกรรมการบ้าง เพราะคณะกรรมการต้องเสียสละเวลาส่วนตัวให้กับงานกลุ่ม
7. ต้องการให้บริษัทเอกชน เข้ามาสนับสนุนสมาชิกกลุ่มทำเกษตรแบบครบวงจร เพื่อลดความเสี่ยงในด้านตลาด

อภิปรายผล

จากการวิจัย มี 6 ปัจจัย ที่สัมพันธ์กับความสำเร็จของกลุ่มคือ

1. การศึกษา สมาชิกกลุ่มที่ประสบความสำเร็จจะมีระดับการศึกษาสูงกว่ากลุ่มที่ไม่ประสบความสำเร็จ แม้จะเป็นในระดับประถมศึกษาก็ตาม เพราะการศึกษาจะเป็นพื้นฐานในการรับรู้ การรับการสื่อสารสอดคล้องกับที่ รัชนิกร (2529) กล่าวว่า ปัจจัยที่มีผลทำให้ชาวชนบท เข้ามารวมกลุ่มและองค์กร ได้แก่ความรู้ ความเข้าใจและทัศนคติต่อการเข้ากลุ่ม และมีแนวโน้มจะเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มมากขึ้น และสอดคล้องกับที่ ก่อ (2533) กล่าวว่า เด็กนักเรียนที่เรียนจบ ป.6 จะตัดสินใจไปประกอบอาชีพในท้องไร่ท้องนา เขาจะพบความจริงว่าการเกษตรในสมัยปัจจุบันกำลังก้าวหน้า เกษตรกรจะต้องเล่าเรียนเพิ่มเติม และเรียนไม่หยุดหย่อน เกษตรกรจะต้องเรียนเทคนิคในการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้จะต้องชำนาญในการปราบศัตรูพืชหรือรักษาโรคสัตว์ ต้องรู้จักการเก็บเกี่ยวและรักษาพืชผล ต้องมีความรู้ในการตลาดและการจัดไร่นา ต้องคำนวณค่าใช้จ่ายอย่างรอบคอบ รู้จักคิดราคาต้นทุนและราคาขายพืชผลเปรียบเทียบกัน และต้องมีความรู้เกี่ยวกับเครื่องยนต์ด้วย พวกที่จบ ป.6 ถ้าเขามีความรู้สูงกว่านี้ เขาจะเรียนได้สะดวกขึ้น และจะเป็นช่องทางให้เขาหารายได้จากการเกษตรได้มากขึ้น ดุษฎี (2527) ได้กล่าวถึงความต้องการในการศึกษาของผู้ใหญ่ว่า นักการศึกษาตลอดจนนักส่งเสริมการเกษตร ย่อมจะมีการพิจารณาถึงความต้องการในการศึกษาของผู้ใหญ่ก่อนที่จะมีการเตรียมการสอน ความต้องการของผู้ใหญ่อาจจะประกอบด้วย สังคม หน้าที่พลเมือง ความเป็นอยู่ของครอบครัว อนามัย ศีลธรรม อาชีพ และไม่ใช่อาชีพ เกี่ยวกับเรื่องนี้ ประเวศ (2535) ได้กล่าวถึงระบบการศึกษาว่าจะต้องได้รับการปรับปรุงใหม่ให้สอดคล้องกับสภาพชีวิต และสังคม ไม่ทำลายสมดุลแห่งเบญจขันธ์ชุมชน หลักสูตรตั้งแต่อนุบาลถึงมหาวิทยาลัยต้องปรับปรุงใหม่ ควรจะมีหลักสูตรแกนที่ช่วยให้ทุกคน และทุกระดับชั้นเรียนรู้ความเชื่อมโยงในสรรพสิ่งทั้งหลาย ทั้งทางรูปธรรมและนามธรรม วิทยาศาสตร์นั้นใช้การรวบรวมข้อมูลหลักฐานร่วมกับวิธีคิดด้วยเหตุผล ตั้งแต่ตรวจสอบ วิเคราะห์ และแก้ปัญหา การเรียนรู้ทุกชั้นตอนควรจะเป็นวิทยาศาสตร์มากขึ้นและเอาวิธีวิจัยเข้ามาใช้ในการเรียนการสอน

2. อายุการเป็นสมาชิก เป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่เป็นผลต่อความสำเร็จ เพราะการเป็นสมาชิกลานจะทำให้เกษตรกรมีประสบการณ์ ในการดำเนินงานของกลุ่ม เข้าใจ วัตถุประสงค์ของกลุ่มได้ดีกว่าเกษตรกรที่เป็นสมาชิกใหม่ ในกลุ่มที่ประสบความสำเร็จ สมาชิกของ กลุ่มจะมีอายุการเป็นสมาชิกยาวนานกว่าสมาชิกกลุ่มที่ไม่ประสบความสำเร็จ

3. ความเข้าใจวัตถุประสงค์ของกลุ่ม สมาชิกกลุ่มเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ จะเข้าใจวัตถุประสงค์ของกลุ่มมากกว่ากลุ่มที่ไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะวัตถุประสงค์จะเป็นตัวชี้ ทิศทางการปฏิบัติของสมาชิกกลุ่ม ให้เป็นไปในทางเดียวกัน ในกลุ่มที่ไม่ประสบผลสำเร็จนั้น สมาชิกกลุ่มมีความเข้าใจแต่เพียงว่า การจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรขึ้นมาเพื่อการซื้อ - ขายปุ๋ย ยาเคมี หรือเพื่อกู้เงินเท่านั้น แต่วัตถุประสงค์ของกลุ่ม ยังมีอย่างอื่นอีกเช่น รวบรวมผลผลิตของสมาชิก มาขาย จัดให้มีงานเพื่อเก็บผลผลิต จัดให้มีเครื่องมือเกี่ยวกับการผลิตทางเกษตร ส่งเสริมการ ประหยัด ช่วยตัวเองและช่วยเหลือกันในหมู่สมาชิก ฯลฯ ถ้าสมาชิกผู้ใดเข้าใจวัตถุประสงค์ของ กลุ่มเขาก็จะถือเอาวัตถุประสงค์ของกลุ่ม เป็นวัตถุประสงค์ของตน เกิดผลประโยชน์ร่วมกัน (Mutual interest) ในที่สุด

4. การมีส่วนร่วมในงานกลุ่ม ก็เป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ที่ทำให้กลุ่ม เกษตรกรประสบความสำเร็จ กรณีมีส่วนร่วมในงานกลุ่มในที่นี้ หมายถึง การรวมตัวเป็นกลุ่มผู้ผลิต การร่วมกันซื้อขายผลิตผล การร่วมกันวางแผนและดำเนินกิจกรรมการผลิตการแสดงข้อคิดเห็นและ นำข้อคิดเห็นมาอภิปรายร่วมกัน การเข้าร่วมประชุมสามัญประจำปี การร่วมกันพัฒนาหมู่บ้าน ฯลฯ เมื่อเกษตรกรมีความคิดเป็นส่วนรวม เกษตรกรก็จะมีกำลังใจในการผลิต ในการทำงานอันยังผล ให้เกิดความสำเร็จของกลุ่มได้ในที่สุด นิธิ (2532) กล่าวว่า การพัฒนาที่จะเป็นผลดีและเป็น ธรรมนั้น ประชาชนจะมีส่วนร่วม เพราะประชาชนจะต้องตัดสินใจและ โอนอ่อนต่อความแตกต่าง ของท้องถิ่น แต่ในปัจจุบันทางราชการเข้าใจว่าราษฎรรู้น้อย ฉลาดน้อย มานะน้อย ระเบียบน้อย ฯลฯ ขึ้นปล่อยให้มีส่วนในการพัฒนา ถึงขั้นวางแผนเป้าหมายและแนวทางเอง ก็จะโกงกิน หรือถูกเขา หลอก หรือแย่งชิงกันเอง จนกระทั่งการพัฒนาล้มเหลว ผู้วิจัยคิดว่า ความคิดดังกล่าวเป็นความคิด ที่ถูกภูมิปัญญาชาวบ้านและวัฒนธรรมชุมชนเป็นอย่างยิ่ง เพราะเกษตรกรเขามีความรู้ ความ สามารถ ถ้าเขาไม่มีความสามารถเขาจะสามารถดำรงชีวิต เขาจะสามารถเลี้ยงครอบครัว เขา สามารถดูแลรักษาตัวเองและครอบครัวได้อย่างไร เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจะต้องยกย่องความสามารถ

ของเกษตรกร ถ้าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมตถูกเกษตรกรเสียแล้ว เขาก็จะทำงานกับเกษตรกรไม่ได้ ฉลาดชายและคณะ (2525) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในงานกลุ่มของสมาชิกกลุ่มชาวนา ที่หมู่บ้านสันโป่ง ตำบลบ้านกาศ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ว่า ชาวนาเป็นผู้รู้สภาพความเป็นจริงต่าง ๆ ในชนบทอย่างละเอียดถี่ถ้วนลึกซึ้งจึงเปิดโอกาสให้จัดตั้งและดำเนินงานกลุ่มที่พวกเขาจัดตั้งขึ้น กิจกรรมที่สมาชิกมีส่วนร่วมในงานกลุ่มคือ 1) การเลี้ยงควายกลุ่ม ผู้ที่เลี้ยงควายจะได้ลูกควายเป็นกรรมสิทธิ์ ตัวต่อไปผู้เลี้ยงและกลุ่มมีกรรมสิทธิ์ร่วมกันคนละครึ่ง จุดประสงค์ของการเลี้ยงควายก็เพื่อใช้ควายเหล่านี้รับจ้างไถนา และหักเงินเข้ากลุ่ม 2) การทำนารวม เป็นการผลิตรวมหมู่และช่วยเหลือสมาชิกที่ไม่มีที่นาเป็นของตนเอง โดยสมาชิกที่เข้าร่วมจะได้รับแบ่งผลผลิตจากการทำนารวม เป็นการแก้ปัญหาความขาดแคลน และสร้างความศรัทธาต่อกลุ่มด้วย และทำให้สมาชิกรวมกลุ่มกันต่อไป 3) การร่วมรับจ้าง เช่น ร่วมรับจ้างเกี่ยวข้าว ได้ค่าจ้างก็นำมาเป็นกองทุนของกลุ่ม 4) การช่วยเหลือสมาชิกกลุ่ม โดยกู้เงินกองทุนโดยไม่คิดดอกเบี้ย ยืมได้ครั้งละ 400 บาท และต้องนำไปใช้คืนภายใน 3 เดือน 5) การร่วมทำบุญ เป็นรวมกิจกรรมทางศาสนา โดยจัดทำเป็นหมวด ๆ เรียกว่า "หมวดส่งข้าววัด" เป็นการอนุรักษ์ ประเพณีและพิธีกรรมด้วย จากประสบการณ์เรื่องนี้จะเห็นได้ว่าเกษตรกรเขารวมกลุ่มกันเอง สิ่งใดที่เกษตรกรทำเอง ริเริ่มเอง สิ่งนั้นมักจะประสบผลสำเร็จ เช่นกลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มฌาปนกิจ กลุ่มเหมืองฝาย ฯลฯ ตรงกันข้ามกลุ่มเกษตรกรที่ทางการไปตั้งให้มักจะ ไม่ประสบผลสำเร็จ ก็เพราะเป็นสิ่งที่เจ้าหน้าที่ไปตั้งให้เขา เขาจึงไม่มีความคิดเป็นเจ้าของหรือมีส่วนร่วม (participation) ดังนั้นจากประสบการณ์การรวมกลุ่มของเกษตรกรในหมู่บ้านสันโป่ง น่าจะเป็นอุทาหรณ์ให้แก่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมเป็นอย่างดี

5. การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริม เป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง เพราะกลุ่มเกษตรกรนั้นตั้งแต่เริ่มการรวมกลุ่ม เจ้าหน้าที่ส่งเสริมก็จะเป็นผู้ให้คำแนะนำ ชี้แจงให้ทราบถึงหลักเกณฑ์ที่จะจัดตั้งกลุ่ม จนเมื่อตั้งเป็นกลุ่มนิติบุคคลแล้ว การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมก็ยังดำเนินอยู่ ตั้งแต่การให้ความรู้ทางด้านเกษตร ตลาด บัญชี ธุรกิจ ตลอดจนช่วยประสานงานให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อให้กลุ่มเกษตรกรประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่ม ดังที่ กังสดาร (2531) กล่าวว่า ภาระหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกระดับ จะต้องเน้นการให้เกษตรกรเป็นผู้ดำเนินการจัดกิจกรรม แทนที่เจ้าหน้าที่จะเป็นผู้ทำเสียเอง เพราะเกษตรกร

จะขาดความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมนั้น ๆ (sense of belonging) เจ้าหน้าที่ต้องเปลี่ยนทัศนคติการทำงานส่งเสริมเกษตรกร จากการทำให้เกษตรกรเป็นการทำงานร่วมกับเกษตรกรจะเป็นสิ่งคอยเตือนให้มองเห็นความสำคัญของเกษตรกรในการแก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง โดยมีเจ้าหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนเท่านั้น ไม่ใช่เป็นผู้คิดแทนและทำแทน เหมือนอย่างหลาย ๆ โครงการที่ผ่านมา

6. เนื้อที่ถาวร ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้กลุ่มเกษตรกรประสบความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจของกลุ่ม เบญจวรรณ (2525) กล่าวว่า การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรนั้นทำได้ 2 วิธี คือ การเพิ่มเนื้อที่เพาะปลูก และการเพิ่มผลผลิตต่อเนื้อที่ที่มีอยู่ ซึ่งคำกล่าวนี้นับเป็นการยืนยันว่าเนื้อที่ถาวรยิ่งมาก ก็ยิ่งทำให้มีผลผลิตสูง ทำให้เศรษฐกิจของสมาชิกดีขึ้น อันเป็นผลนำไปสู่ความสำเร็จของกลุ่ม และสอดคล้องกับที่ อานันท์ (2528) กล่าวว่า ชาวนาที่มีที่นาถาวรน้อยหรือชาวนาที่ไร้ที่นา จะต้องเสียค่าเช่านาสูง สิ่งนี้กลายเป็นความขัดแย้งหลักระหว่างเจ้าของที่ดินกับชาวนาเช่า เพราะทำให้ผู้เช่าเหลือผลผลิตไม่พอเลี้ยงชีพ เพราะการทำนาในที่นาขนาดเล็กไม่ถึง 3 ไร่ การทำนาในที่นาขนาดเล็กเช่นนี้ชาวนาเช่ายากจนจึงผลิตไม่พอเลี้ยงชีพหลังหักค่าเช่า แสดงให้เห็นว่าเนื้อที่ถาวรของสมาชิกถ้ามีจำนวนมาก ย่อมทำให้การผลิตพอเพียงต่อการบริโภค และเหลือจำหน่ายเป็นรายได้อีกด้วย อย่างไรก็ตาม ก็ไม่ได้หมายความว่าจะให้ละทิ้งเกษตรกรขนาดเล็ก (ที่มีที่ถาวรน้อย) เกษตรกรที่มีพื้นที่ถาวรขนาดเล็ก ควรจะมีการทำการเกษตรแบบผสมผสาน (integrated farming) คือปลูกพืชหลาย ๆ อย่าง (ทั้งบริโภคและเอาไว้อขาย) และเลี้ยงสัตว์ หรืออาจจะทำ เกษตรป่าไม้ หรือ ไร่นาผสม ก็ได้ เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เมื่อสิ่งแวดล้อมดี ดินก็จะมีความอุดมสมบูรณ์ ผลผลิตก็จะสามารถเพิ่มได้มากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

จากผลของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะบางประการ เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกร ดังต่อไปนี้ คือ

1. จากผลของการวิจัย ได้พบว่า การศึกษาของสมาชิก อายุการเป็นสมาชิกความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของกลุ่ม การมีส่วนร่วมในงานกลุ่มการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริม และ

เนื้อที่ถือครองเป็นปัจจัยที่ทำให้กลุ่มประสบผลสำเร็จ เพราะฉะนั้นเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ก็ควรที่จะเพิ่มพูนการเรียนรู้ให้กับสมาชิก ไม่ใช่ให้การศึกษาฝึกอบรมอย่างเดียว แต่ควรให้เกษตรกรพัฒนากระบวนการเรียนรู้ด้วยตัวเอง โดยให้เขาหาปัญหาของเขาเอง หาวิธีแก้ไขด้วยตัวเอง หากเกินความสามารถของเกษตรกร เจ้าหน้าที่ควรจะไปเสริมที่หลัง กล่าวคือเป็น "ผู้สนับสนุน" (facilitator) มากกว่า "ผู้สอน" (teacher) ถ้าเกษตรกรเขาประสบผลสำเร็จได้ด้วยตัวเขาเอง เขาก็จะเกิดความภูมิใจ เพราะฉะนั้นการคำนึงถึง "การมีส่วนร่วม" หรือ "ภูมิปัญญาชาวบ้าน" (local wisdom) หรือ "วัฒนธรรมชุมชน" จึงเป็นสิ่งสำคัญ การสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมอาจจะจำเป็นในแง่การให้ความรู้ด้านธุรกิจ บัญชี การตลาด ตลอดจนการคิดต้นทุนและกำไรของไร่นาของตัวเอง (farm record) อนึ่ง น่าจะมีการระดมความคิดของสมาชิกกลุ่มๆ ว่านอกเหนือจากกิจกรรมที่กลุ่มๆ ทำอยู่แล้วในปัจจุบัน ควรจะมีกิจกรรมของกลุ่มอย่างอื่นอะไรอีกบ้าง เช่น การเลี้ยงควายของกลุ่ม การทำนารวม การช่วยเหลือในการจัดตั้งกองทุนกลุ่ม เพื่อผลิตกันยืมใช้ยามขัดสน หรือการร่วมกันทำบุญหรือกิจกรรมศาสนา กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจะต้องไม่คิดเอง แต่จะต้องให้เกษตรกรคิดกันเอาเอง เมื่อเกษตรกรคิดเอง เขาก็จะมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีส่วนร่วม มีผลประโยชน์ร่วมด้วยกัน กลุ่มเกษตรกรก็จะมีความยั่งยืน ได้ในที่สุด

2. ในการส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรกลุ่มเดิม เจ้าหน้าที่ส่งเสริมควรจะได้วิเคราะห์วัตถุประสงค์และเป้าหมายของกลุ่มว่าชัดเจนและตรงกับความต้องการของสมาชิกหรือไม่

3. กลุ่มเกษตรกรทำนาในอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ มีทั้งสิ้น 11 กลุ่ม จากจำนวนตำบลที่มีถึง 16 ตำบล หลังจากที่มีการตั้งกลุ่มเกษตรกรทำนาออกกลาง ตำบลออกกลางแล้ว ก็ไม่มีการตั้งกลุ่มเกษตรกรขึ้นในตำบลอื่นเลย ควรจะได้มีการจัดตั้งให้ครบทุกตำบล เพราะกลุ่มเกษตรกรเป็นกลุ่มเป้าหมายในการส่งเสริมการเกษตร

4. ควรจะได้ประสานงานกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพราะในขณะนี้สมาชิกกลุ่มเกษตรกรมีแต่จะลดลง เนื่องจากลักษณะงานส่งเสริมของแต่ละหน่วยคล้ายคลึงกัน เช่นกลุ่มสหกรณ์การเกษตร กลุ่มธกส. สมาชิกกลุ่มต่างทยอยไปสมัครเป็นสมาชิกกลุ่มที่ตนติดต่อได้สะดวก และได้รับประโยชน์

5. นโยบายของงานกลุ่มเกษตรกร กรมส่งเสริมการเกษตรควรกำหนดให้แน่นอน และต่อเนื่อง เพราะเป็นกลุ่มบุคคลเป้าหมาย และควรจะเน้นและฝึกการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ให้มีการรับผิดชอบต่องานกลุ่มอย่างแท้จริง

6. โครงการต่าง ๆ ที่ลงสู่สภาพตำบล ควรจะให้กลุ่มเกษตรกรได้มีส่วนหรือรับรู้ในการปฏิบัติมิใช่ทำอยู่เฉพาะที่สภาพตำบลเท่านั้น

7. ควรจะมีการประชาสัมพันธ์งานกลุ่มฯ และชักชวนให้เกษตรกรเข้ามาเป็นสมาชิกเพิ่มขึ้น เพราะในขณะนี้สัดส่วนของกลุ่ม เมื่อเทียบกับจำนวนประชากรในตำบลแล้วมีจำนวนต่ำมาก

8. สำหรับกลุ่มที่ไม่ประสบความสำเร็จหรือไม่สามารถพัฒนาได้ ควรจะพิจารณาปรับปรุงกลุ่ม เช่น คัดเลือกคณะกรรมการชุดใหม่ หรือปลดสมาชิกที่หมดสภาพออกไป ส่วนในกลุ่มที่ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง ก็ต้องพัฒนากลุ่มให้อยู่ในระดับดี คือพัฒนาจากระดับ 3 ให้เป็นระดับ 2 และจากระดับ 2 ให้เป็นระดับ 1

9. จากการถามปัญหาและความต้องการของเกษตรกร สมาชิกกลุ่มต้องการให้ทางราชการให้ค่าตอบแทนแก่คณะกรรมการบ้าง ก็เน้นเรื่องที่จะพิจารณาด้วยเช่นกัน

10. ควรเชิญบริษัทเอกชนเข้ามาสนับสนุนกลุ่มทำเกษตรแบบครบวงจรหรือ"ทำฟาร์มแบบมีพันธะสัญญา" (contract farming) เช่นการปลูกแตงโมเพื่อเก็บเมล็ด การปลูกผักเพื่อสกัดกระป๋อง ฯลฯ ข้อเสนอแนะนี้เป็นข้อเสนอแนะของเกษตรกรตำบล อย่างไรก็ตามก่อนที่จะเชิญบริษัทเอกชนดังกล่าวเข้ามา ควรจะดูความสมัครใจของเกษตรกรเสียก่อน

11. การทำไร่นาสวนผสมหรือการทำเกษตรผสมผสาน ควรได้รับการสนับสนุน โดยการพาไปดูงานของเกษตรกรที่ประสบผลสำเร็จ เช่นไร่นาสวนผสมของนายบุญทา ประสมทรัพย์ ตำบลบวคต่าง ผู้ซึ่งได้รับรางวัลดีเด่นทางด้านไร่นาสวนผสม จากสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเฉพาะพื้นที่อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ และเป็น การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่มเกษตรกรทำนาเท่านั้น เพื่อให้การดำเนินงานของ กลุ่มเกษตรกรมีความสมบูรณ์ในทุกด้าน จึงมีข้อเสนอแนะงานวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1. ควรมีการศึกษากฎ ระเบียบ และข้อบังคับของสมาชิกภายในกลุ่มว่าสิ่ง เหล่านี้ เป็นที่ยอมรับของสมาชิกและสามารถปฏิบัติตามได้เพียงใด หรือไม่
2. ควรมีการศึกษาผู้นำกลุ่มเกษตรกร ว่าลักษณะของผู้นำชนิดใดถึงจะเป็นผู้นำที่ เหมาะสม ทั้งในด้านความรู้ ความสามารถ โดยเฉพาะกลุ่มที่ประสบความสำเร็จและกลุ่มที่ไม่ ประสบความสำเร็จ เกิดจากผู้นำกลุ่มใช่หรือไม่
3. ควรมีการศึกษาถึงบทบาทของสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ว่าสมาชิกมีส่วนร่วมใน กระบวนการกลุ่มเพียงไร สมาชิกแต่ละคนมีทัศนคติต่อเพื่อนสมาชิกและต่อกลุ่มของตนอย่างไร รวมทั้งสมาชิกมีศักยภาพในด้านการผลิตและดำเนินธุรกิจอย่างไร
4. ควรมีการศึกษาว่า กิจกรรมของกลุ่มเกษตรกรนั้นเป็นลักษณะงานที่สมาชิกได้ แสดงความสามารถหรือไม่ กิจกรรมนั้นสามารถทำให้สมาชิกช่วยเหลือตนเอง ได้หรือไม่
5. ควรมีการศึกษาว่า วัตถุประสงค์ของกลุ่มเกษตรกรที่มีมาแต่เดิม ตรงกับความ ต้องการของสมาชิกกลุ่มหรือไม่ และวัตถุประสงค์นั้นมาจากระเบียบข้อบังคับของทางราชการหรือ โดยการเสนอความคิดเห็นของสมาชิก